

УДК 32:378 (477)

<https://doi.org/10.34142/24130060.2021.23.2.05>

ПРОБЛЕМНІСТЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЛІКВІДАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

Г. М. Куц

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Ю. О. Куц

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Масштабна ліквідація шкіл на сільських територіях України в останні роки переважно супроводжувалася спотвореним розумінням реформи децентралізації влади. В Україні, починаючи з 2014 року, здійснюється реформа децентралізації влади. Тому базовою метою реформи децентралізації влади стала така зміна моделі управління, яка сприятиме формуванню спроможності територіальних громад. У забезпеченні спроможності територіальних громад одним із пріоритетних засобів є здатність самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечувати належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти. Втім, саме у сфері освіти в останні роки спостерігається негативна тенденція – масштабна ліквідація шкіл на сільських територіях України.

У питанні ліквідації сільських шкіл сплетено клубок проблем: на локальному та загальнонаціональному рівнях.

На локальному рівні органам влади територіальних громад, що появились внаслідок реформи децентралізації влади, легше закрити сільські школи, ніж думати, де взяти кошти для їхнього фінансування.

На загальнонаціональному рівні проблема ліквідації сільських шкіл пов'язана з тим, що недолуга формула державної освітньої субвенції, яка наразі існує – одна з причин неспроможності громад утримувати школи.

Питання закриття шкіл є болючим для сільських громад України. Тому варто його ретельно обговорювати на громадських слуханнях. Успішний розвиток території можливий за наявності партнерських відносин між владою та громадою.

Ключові слова: децентралізація; школи; влада; суспільство; сільські території; Україна.

ПРОБЛЕМНОСТЬ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ ЛИКВИДАЦИИ СЕЛЬСКИХ ШКОЛ

Г. М. Куц, Ю. А. Куц

Масштабная ликвидация школ на сельских территориях Украины в последние годы преимущественно сопровождалась искаженным пониманием реформы децентрализации власти. В Украине, начиная с 2014 года, проводится реформа децентрализации власти. Поэтому базовой целью реформы децентрализации власти стало изменение модели

управления, которая будет способствовать формированию состоятельности территориальных общин. В обеспечении состоятельности территориальных общин одним из приоритетных средств является способность самостоятельно или через соответствующие органы местного самоуправления обеспечивать надлежащий уровень предоставления публичных услуг, в частности в сфере образования. Впрочем, именно в сфере образования в последние годы наблюдается негативная тенденция – масштабная ликвидация школ на сельских территориях Украины.

В вопросе ликвидации сельских школ сплетен клубок проблем: на локальном и общенациональном уровнях.

На локальном уровне органам власти территориальных общин, появившихся в результате реформы децентрализации власти, легче закрыть сельские школы, чем думать, где взять средства для их финансирования.

На общенациональном уровне проблема ликвидации сельских школ связана с тем, что бестолковая формула государственной образовательной субвенции, которая существует – одна из причин несостоятельности общин содержать школы.

Вопрос закрытия школ является болезненным для сельских общин Украины. Поэтому следует его тщательно обсуждать на общественных слушаниях. Успешное развитие территории возможно при наличии партнерских отношений между властью и обществом.

Ключевые слова: децентрализация; школы; власть; общество; сельские территории; Украина.

PROBLEMS OF RURAL AREAS DEVELOPMENT IN UKRAINE THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION IN THE CONTEXT OF CLOSING-DOWN RURAL SCHOOLS

H. Kuts, Y. Kuts

Large-scale closing-down of schools in rural areas of Ukraine in recent years has been largely accompanied by a distorted understanding of decentralization reform. In Ukraine, since 2014, the reform of power decentralization has been underway. Therefore, the basic goal of the decentralization reform was to change the governance model, which would contribute to the formation of the territorial communities capacity. In ensuring the capacity of local communities, one of the priority means is the ability to ensure the appropriate level of public services, in particular in the field of education, independently or through relevant local governments. However, in the field of education in recent years there has been a negative trend – the large-scale liquidation of schools in rural areas of Ukraine.

There is a tangle of problems in the issue of liquidation of rural schools: at the local, national and information levels.

At the local level, it is easier for local authorities that have emerged as a result of the decentralization reform to close rural schools than to think about where to get funding for them.

At the national level, the problem of liquidation of rural schools is due to the fact that the inept formula of the state education subvention that currently exists is one of the reasons for the inability of communities to maintain schools.

A balanced information policy on the problem of liquidation of schools in rural areas can prevent the spread of panic in society.

The issue of closing schools is painful for rural communities in Ukraine. Therefore, it should be carefully discussed at public hearings. Successful development of the territory is possible if there is a partnership between the government and the community.

Key words: decentralization, schools, power, society; rural areas, Ukraine.

Постановка проблеми. В Україні, починаючи з 2014 року, здійснюється реформа децентралізації влади. Ця реформа спрямована насамперед на створення умов для сталого розвитку сільських територій.

Сільські території в умовах надмірної централізації влади, яка дісталася політичній системі України у спадок від колишнього Радянського Союзу, зазнали деструктивних змін. Тому базовою метою реформи децентралізації влади стала така зміна моделі управління, яка сприятиме формуванню спроможності територіальних громад. У забезпеченні спроможності територіальних громад одним із пріоритетних засобів є здатність самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечувати належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти (Kabinet Ministriv Ukrainy, 2015).

Втім, саме у сфері освіти в останні роки спостерігається негативна тенденція – масштабна ліквідація шкіл на сільських територіях України. Звісно, проблема ліквідації шкіл на сільських територіях пов'язана ще й з демографічним фактором, причому, не лише в Україні. Але в Україні процеси ліквідації шкіл на сільських територіях в останні роки досить часто супроводжувалися спотвореним розумінням реформи децентралізації влади як серед мешканців, так і серед представників владних інституцій.

Проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях потенційно здатні призвести до політичної нестабільності, особливо у східних регіонах України. Адже з 2014 року на сході України тривають бойові дії, що спричинені агресією Російської Федерації. Всілякі негаразди в політичному полі України використовуються російською пропагандою для розколу суспільства, зокрема, на прикордонних та прифронтових територіях. Так, у «Стратегії національної безпеки України» зазначено, що Російська Федерація в Україні, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні засоби (Verkhovna Rada Ukrainy, 2020).

Відповідно, освітня політика в умовах децентралізації має бути виваженою та спрямованою на забезпечення національних інтересів України насамперед у сфері інформаційної безпеки держави.

Питання закриття шкіл є болючим для сільських громад України. Успішний розвиток території можливий за наявності партнерських відносин між владою та громадою. Тому постає необхідність у злагодженій роботі органів влади України в сфері освітньої політики, зокрема, на сільських територіях, задля уникнення соціальних потрясінь у суспільстві, що визначило тематику та напрям дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали загальнонаукові методи пізнання щодо проблематики розвитку сільських територій, зокрема, методи аналізу і синтезу, абстрагування та конкретизації та ін. Крім того, використовувалися методи дослідження, що базуються на принципах системного та структурно-функціонального аналізу.

Для означення пріоритетів реформи децентралізації в Україні, аналізу нового адміністративно-територіального устрою проаналізовано сайт «Децентралізація дає можливості» (Detsentralizatsiia, 2021) та нормативно-законодавчу базу з проблематики децентралізації (Verkhovna Rada Ukrainy, 2015; Kabinet Ministriv Ukrainy, 2015).

Статистичну інформацію щодо динаміки кількості шкіл в Україні за типом місцевості (на сільських та міських територіях), щодо чисельності учнів у сільських школах проаналізовано за допомогою інформаційно-аналітичного збірника «Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність», виданого Міністерством освіти і науки України у 2021 р. (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021).

Розглянуто принципи формування державної освітньої субвенції в Україні (Бюджетний кодекс України) (Verkhovna Rada Ukrainy, 2018).

Метою статті є аналіз проблемності розвитку сільських територій України в умовах децентралізації у контексті ліквідації сільських шкіл.

Виклад основного матеріалу. Реформа децентралізації влади призвела до зміни адміністративно-територіального устрою в Україні. Питання узгодження проблемних моментів виникають і досі на різних рівнях: законодавчому, інституційному, фінансовому, освітньому та ін.

Фактично реформа децентралізації стартувала в Україні після прийняття у 2015 році Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (Verkhovna Rada Ukrainy, 2015).

Створення комфортних умов проживання для мешканців сільських територій, формування ефективного місцевого самоврядування на місцях – базові пріоритети реформи децентралізації влади в Україні. І, дійсно, існує багато прикладів успішних практик децентралізації в Україні, які сприяли суттєвим змінам в різних сферах суспільно-економічного життя на сільських територіях.

Разом з тим, недостатність інформування на місцях щодо переваг реформи децентралізації іноді призводить до певного саботажу як з боку мешканців сільських територій, так і з боку окремих посадовців.

Питання ліквідації шкіл стало лакмусовим папірцем для виявлення проблемних точок у впровадженні реформи децентралізації в Україні. Ця проблема обумовлена і демографічним чинником, коли в останні роки скорочується населення як на сільських, так і на міських територіях України.

Чисельність учнів, які навчаються в школах України, скоротилася на 40,9% у 2021 році в порівнянні з 1991 роком, коли Україна здобула незалежність (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021, s. 61).

У 2020/2021 навчальному році в Україні в закладах середньої освіти навчалось 4 211 509 учнів. У сільській місцевості учнів стало менше на 44,8%, а в містах – на 39,2%. Однією із причин такої негативної динаміки стала демографічна ситуація: зниження народжуваності.

Також проблема ліквідації шкіл пов'язана з невисокими можливостями знайти роботу молодим людям, що мешкають на сільських територіях. Так, рівень зайнятості населення України на сільських територіях, на жаль,

невисокий – 47,3% станом на 2021 рік (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021). Причому, переважно молодь не може знайти роботи у селах. І така ситуація через ліквідацію шкіл буде лише погіршуватися: молоді сім'ї з дітьми масово покидатимуть сільські території України.

Разом з тим, цікавою є тенденція, що означилася у 2014-2015 роках: у сільській місцевості спостерігалось підвищення наповнюваності закладів середньої освіти – на 27,7% (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021, s. 62). Схожа тенденція спостерігалася також щодо закладів середньої освіти міських територій: середня наповнюваність шкіл зросла на 20,9%.

У цілому, такі процеси підвищення наповнюваності шкіл переважно пов'язані зі скороченням мережі закладів середньої освіти.

За тридцять років існування України загальна мережа шкіл скоротилася загалом на 31,9%: на сільських територіях на 38,5%, а в міських поселеннях – на 16,7% (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021, s. 67).

Слід зазначити, що така негативна динаміка пов'язана ще й з неврахуванням даних про школи, які знаходяться на тимчасово окупованих українських територіях (АР Крим, частини Донецької та Луганської областей). Саме тому, починаючи з 2014 року, в Україні відстежується скорочення кількості шкіл у порівнянні з 2013 роком: на 16,3% у містах і на 4,6% на сільських територіях.

Крім того, у рамках реформи децентралізації також відбувається скорочення кількості закладів середньої освіти, зокрема, й на сільських територіях.

Причому, у сільській місцевості скорочення кількості шкіл відбувається за рахунок формування освітніх округів та необхідності формування опорних закладів освіти. Втім, доволі високий відсоток кількості шкіл, які ліквідовано на 2021 рік у порівнянні з 2014 роком на сільських територіях України – 21,8%. За цей же період часу у міських поселеннях кількість шкіл зменшилася у порівнянні з 2014 роком лише на 2,5% (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021, s. 67).

У питанні ліквідації сільських шкіл сплетено клубок проблем: на локальному та загальнонаціональному рівнях.

На локальному рівні органам влади територіальних громад, що появились внаслідок реформи децентралізації влади, легше закрити сільські школи, ніж думати, де взяти кошти для їхнього фінансування. Адже проблема ліквідації шкіл на сільських територіях досить часто пов'язана зі спотвореним розумінням реформи децентралізації. Людям пояснюють, що в усьому винна децентралізація. Реформа децентралізації збагатила громади. Але власними коштами треба вміло розпоряджатися. З одного боку, очільники місцевої влади не повинні перетворюватися на «феодалів», які розпоряджаються ресурсами, як їм заманеться. З іншого боку, люди мають включатися, контролювати владу та постійно вимагати прозорості у витрачанні спільних коштів, щоб ті не мали спокуси ставати «феодалами».

В Україні виходить парадоксальна ситуація: громадам дали гроші, бюджети територіальних громад зросли. Але коштів все одно не вистачає і чомусь їх не вистачає саме на утримання шкіл. Звісно, освітні заклади є затратними, прибутків вони не приносять. Але, якщо хоч трішки включити стратегічне мислення та подумати на перспективу, то виявиться, що з часом село без школи знелюдніє і наповнювати податками бюджет громади ніхто з того села вже не буде. І програють врешті всі! Це лише фінансовий аспект проблеми. А те, що основна місія школи – формування людини, взагалі неможливо оцінити з фінансової точки зору, бо знання – безцінні.

Успішний розвиток території можливий за наявності партнерських відносин між владою та громадою. Батьки можуть створювати батьківські фонди для допомоги освітній сфері. Але вони мають знати, скільки коштів виділяє на школу територіальна громада. Тобто, бюджет сільської територіальної громади має бути прозорим. Тому постає необхідність контролю витрат бюджету з боку громадян. Бо варто перевіряти, скільки відсотків з бюджету йде на утримання адміністративного персоналу.

Через проблему ліквідації шкіл на сільських територіях Харківщини у червні 2021 року люди протестували: перекривали дорогу у Куп'янському районі. Ця дорога важлива, вона веде на фронт. Коли люди перекривали дорогу, то пропускали для проїзду лише військовий транспорт, автівки рятувальників та медичної допомоги (Kharkivska terytorialna orhanizatsiia «Ievropeiska Solidarnist», 2021).

Голови територіальних громад також мають розуміти, що вимірювати долі дітей лише наявністю чи відсутністю фінансів для освітньої галузі недоречно. Початкова освіта мала б бути всюди, у всіх селах: щоб маленькі дітки мали змогу навчатися там, де живуть. Бо перевозити шестирічну дитину в чужі населені пункти – це психологічна проблема для дитини.

У цій ситуації неприємно вражають позиції окремих голів сільських територіальних громад, які переконують, що насамперед опікуються якістю освіти, а не відсутністю фінансів. Саме тому, на їхню думку, слід ліквідувати деякі сільські школи. Також представники органів влади сільських територіальних громад скаржилися, що причиною для ліквідації шкіл є відсутність вчителів, які не хочуть викладати в малокомплектних школах.

Але не владні органи на сільських територіях повинні перейматися якістю освіти. Цим питанням мають займатися компетентні люди в освітній сфері. Бо, виходить, що тоді в Україні треба значну частину шкіл закрити через низьку якість освіти, якщо батьки окремо все одно оплачують репетиторів для підготовки дітей до майбутніх вступних іспитів в університети. І в Україні не тоталітарне суспільство, коли влада буде вирішує, де дітям здобувати освіту. Освіта дітей – це вибір батьків, а не владних інституцій. Батьки вирішують, чи дитина вчиться у фізико-математичному ліцеї, чи у звичайній школі поряд з їхнім будинком, чи взагалі здобуває індивідуальну освіту вдома. Тому, власне, батьки вирішують, чи влаштовує їх якість освіти в певному закладі, це їхній власний вибір, а не органів влади.

У сільській місцевості, згідно зі статтею 32 Закону «Про повну загальну середню освіту» (Verkhovna Rada Ukrainy, 2021), саме мешканці територіальної громади вирішують на громадському обговоренні питання ліквідації школи. Більше того, ліквідація шкіл у сільській місцевості допускається лише після такого громадського обговорення. Але мешканці сільських територій про це не завжди знають. І бувають такі випадки, що представники влади просто імітують громадські обговорення: збирають мешканців та імперативно оголошують про закриття шкіл, не питаючи їхньої думки. Бували й ситуації, коли місцеві керівники під час громадських обговорень навіть на голосування громади не ставлять питання ліквідації шкіл.

Тому владі треба чесно людям пояснювати, через що закривають школи, а не прикриватися питаннями нібито низької (з точки зору влади) якістю освіти. Бо питання досить часто, дійсно, полягає у відсутності достатніх коштів для утримання шкіл. Але слід разом з батьками вирішувати, що робити в цій ситуації. Для цього чесно прийдеться розказати, куди витрачаються бюджетні кошти (до копійки).

А скарги керівників сільських територіальних громад на відсутність у школах вчителів свідчать про повне нерозуміння проблематики децентралізації. Завдяки децентралізації у громад нарешті появилися кошти. Але ж треба розуміти: взяли гроші – беріть і відповідальність! Тобто, самим громадам слід починати шукати собі вчителів (спробувати запропонувати їм високі зарплати, вигідні умови і т.д.).

Для того, щоб керівництву громад брати на себе відповідальність за освітні заклади (які не приносять прибутків, бо їхня функція в іншій – нематеріальній – площині), треба думати і активно працювати. Але, на жаль, виходить, що значно легше прийняти рішення: «нема школи – нема проблеми».

Освітні заклади затратні всюди, не лише в Україні. Людям варто пояснювати, що саме найбільш затратне. Якщо це витрати на опалення (про

що переважно всі говорять), то місцева влада має запропонувати альтернативу, а не одразу вирішувати закривати школу. Ми вже живемо у XXI столітті і альтернатива зрозуміла: варто постаратися один раз фінансово вкластися в школу, утеплити її та оснастити сонячними панелями. І проблема буде вирішена. Так, це важко! Але це вкладення в майбутнє. Більше того, якщо початкові школи залишаться в селах, а старших дітей будуть розвозити в інші школи, то проблема опалення все одно не зникне.

Зрозуміло, що освітні заклади прибутків не приносять і найлегший спосіб для владних органів залатати дірки в бюджеті – це закрити школи. Але це шлях в нікуди! І треба завжди йти на компроміси (і владі, і громаді) та шукати можливості для збереження сільських шкіл. Пошук компромісу – це завжди двосторонній рух, який включає взаємні поступки. Тому на рівні «влада-громада» мають бути партнерські стосунки, щоб разом шукати шляхи вирішення проблеми.

У липні 2021 року була скорегована стаття 32 Закону «Про повну загальну середню освіту»: «реорганізація, зміна типу, ліквідація закладу загальної середньої освіти у сільській місцевості допускається лише після громадського обговорення проекту відповідного рішення засновника, який оприлюднюється не менше ніж за один рік до прийняття відповідного рішення» (Verkhovna Rada, 2021). Тобто, влада пішла назустріч громадянам. Тепер на сільських територіях про ліквідацію школи владні органи зобов'язані повідомити мешканців громад не менше, ніж за один рік.

Владні органи часто стикаються з тим, що доволі важко переконати людей на місцях у перевагах децентралізації. Без ініціативи «знизу» (від конкретних активних представників громади) у жодної влади нічого не вийде, оскільки насажені «зверху» примусові розпорядження рано чи пізно зазнають краху. Децентралізація – це всього лиш інструмент: якщо громада його ефективно використовує, то рівень комфортності життя пересічних мешканців швидко зростає. Але одночасно має значно зростати рівень відповідальності місцевої влади на рівні територіальної громади. На жаль, не

всі готові брати на себе відповідальність. Причому, зустрічаються випадки, коли голови сіл та сільські ради певним чином саботують реформу децентралізації, розуміючи, що за нових умов треба буде набагато ефективніше та відповідальніше працювати.

Тобто, по лінії взаємодії «влада-громада» рух має бути двостороннім: влада має роз'яснювати переваги децентралізації, а громада має висувати активних ініціативних осіб, які здатні навчатися новому, здатні брати на себе відповідальність за інших.

У цілому, слід пояснювати переваги реформи децентралізації. Пояснювати треба всім: і громадянам, і керівництву громад. На жаль, системно ця робота не ведеться.

На загальнонаціональному рівні проблема ліквідації сільських шкіл пов'язана з тим, що недолуга формула державної освітньої субвенції, яка наразі існує – одна з причин неспроможності громад утримувати школи.

Освітня субвенція – це додаткова дотація, спрямована на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти. Положення про спрямування освітньої субвенції прописане у частині 1 статті 103 Бюджетного кодексу України (Verkhovna Rada Ukrainy, 2018).

З приводу проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях необхідно представникам владних органів сільських територій зробити звернення до Кабінету Міністрів України щодо зміни формули державної освітньої субвенції. Аналогічні звернення вже зробили представники Асоціації міст України (Osvita, 2021).

Адже формула освітньої субвенції прописана недолуго: через певні коефіцієнти в цій формулі сільські території отримують менше коштів, ніж міські. І керівництво громад у цьому контексті можна й зрозуміти, бо фінансування недостатньо. Але виходом не може бути масове закриття шкіл. Варто було б керівникам сільських територіальних громад запропонувати Кабінету Міністрів України оновити формулу державної освітньої субвенції,

щоб постаратися зберегти освітні заклади. Бо з часом формула зміниться, а школи на сільських територіях відновити вже не вдасться.

Протидія маніпуляціям суспільною свідомістю та поширенню спотвореної інформації, формування чіткої скоординованої інформаційної політики органів влади – це основні пріоритети забезпечення інформаційної безпеки України. Втім, ситуація з ліквідацією сільських шкіл демонструє, що ці пріоритети залишаються переважно декларативними. Адже людей часто вводять в оману, пояснюючи, що це нібито децентралізація спричинила ліквідацію шкіл на сільських територіях.

Незважаючи на вже тривалий процес реформи децентралізації влади в Україні, спостерігається нерозуміння на місцях тих переваг, які здатна надавати мешканцям сільських територій ця реформа. Одним із ключових чинників такої ситуації є вкрай низький рівень комунікації між владою та громадянами, зокрема стосовно проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях України.

У цілому, виражена інформаційна політика щодо проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях здатна запобігати поширенню панічних настроїв у суспільстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Реформа децентралізації влади призвела до зміни адміністративно-територіального устрою в Україні. Питання узгодження проблемних моментів виникають і досі на різних рівнях: законодавчому, інституційному, фінансовому, освітньому та ін.

Сільські території в умовах надмірної централізації влади, яка дісталася політичній системі України у спадок від колишнього Радянського Союзу, зазнали деструктивних змін. Тому базовою метою реформи децентралізації влади стала така зміна моделі управління, яка сприятиме формуванню спроможності територіальних громад. У забезпеченні спроможності сільських територіальних громад одним із пріоритетних засобів є здатність

самостійно забезпечувати належний рівень надання послуг, зокрема, у сфері освіти.

Втім, саме у сфері освіти спостерігаються негативні тенденції в останні роки: масштабна ліквідація шкіл на сільських територіях України. Причому, процеси ліквідації шкіл на сільських територіях переважно супроводжувалася спотвореним розумінням реформи децентралізації влади.

Проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях потенційно здатні призвести до політичної нестабільності, особливо у східних регіонах України. Адже з 2014 року на сході України тривають бойові дії, що спричинені агресією Російської Федерації.

У питанні ліквідації сільських шкіл сплетено клубок проблем на різних рівнях: локальному та загальнонаціональному.

На локальному рівні органам влади територіальних громад, що появилися внаслідок реформи децентралізації влади, легше закрити сільські школи, ніж думати, де взяти кошти для їхнього фінансування. Адже проблема ліквідації шкіл на сільських територіях досить часто пов'язана з повним нерозумінням реформи децентралізації. Людям пояснюють, що в усьому винна децентралізація, хоча реформа децентралізації збагатила громади. Але власними коштами треба вміло розпоряджатися. З одного боку, очільники місцевої влади не повинні перетворюватися на своєрідних «феодалів», які розпоряджаються ресурсами, як їм заманеться. З іншого боку, мешканці сільських територій повинні включатися, контролювати владу та постійно вимагати прозорості у витрачанні спільних коштів, щоб ті не мали спокуси ставати «феодалами».

У липні 2021 року була скорегована стаття 32 Закону «Про повну загальну середню освіту». У цій статті прописано умови ліквідації шкіл, зокрема, наголошено на необхідності проведення громадських обговорень з цього питання. Зміни до статті у липні 2021 року свідчать про те, що влада пішла назустріч громадянам. Тепер на сільських територіях про ліквідацію

школи владні органи зобов'язані повідомити мешканців громад не менше, ніж за один рік.

На загальнонаціональному рівні проблема ліквідації сільських шкіл пов'язана з тим, що недолуга формула державної освітньої субвенції, яка наразі існує – одна з причин неспроможності громад утримувати школи. Адже формула освітньої субвенції прописана таким чином, що через певні коефіцієнти в цій формулі сільські території отримують менше коштів, ніж міські. І керівництво громад сільських територій у цьому контексті можна й зрозуміти, бо фінансування для утримання шкіл недостатньо. Але виходом не може бути масова ліквідація шкіл. Варто було б керівникам сільських територіальних громад запропонувати Кабінету Міністрів України оновити формулу державної освітньої субвенції, щоб постаратися зберегти освітні заклади. Бо з часом формула зміниться, а школи на сільських територіях відновити вже не вдасться.

У цілому, виражена інформаційна політика щодо проблеми ліквідації шкіл на сільських територіях здатна запобігати поширенню панічних настроїв у суспільстві. Освітня політика в умовах децентралізації має бути спрямованою на забезпечення національних інтересів України насамперед у сфері інформаційної безпеки держави.

Питання закриття шкіл є болючим для сільських громад України. Тому варто його ретельно обговорювати на громадських обговореннях. Успішний розвиток території можливий за наявності партнерських відносин між владою та громадою. У цілому, слід пояснювати переваги реформи децентралізації. Пояснювати треба всім: і громадянам, і керівництву громад. На жаль, системно ця робота не ведеться.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховна Рада України, 2015. *Про добровільне об'єднання територіальних громад.* [online] Доступно: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
2. Верховна Рада України, 2018. *Бюджетний кодекс України 2018.* [online] Доступно:

REFERENCES

1. Verkhovna Rada Ukrainy, 2015. *Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad.* [online] Dostupno: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
2. Verkhovna Rada Ukrainy, 2018. *Biudzhetni kodeks Ukrainy 2018.* [online] Dostupno:

3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [Дата звернення 23 Вересень 2021]. Верховна Рада України, 2020. *Стратегія національної безпеки України*. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
4. Верховна Рада України, 2021. *Про повну загальну середню освіту*. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Державна служба статистики України, 2021. *Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами*. [online] Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm [Дата звернення 21 Вересень 2021].
6. Децентралізація, 2021. *Децентралізація дає можливості*. [online] Доступно: <https://decentralization.gov.ua/> [Дата звернення 23 Вересень 2021].
7. Кабінет Міністрів України, 2015. *Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад. Постанова. № 214*. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#n10>.
8. Міністерство освіти і науки України, 2021. *Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність. Інформаційно-аналітичний збірник*. [online] Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2021/19.08/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini.17.08-1.pdf>.
9. Освіта, 2021. *Освітня субвенція потребує перегляду - АМУ звернулася до Прем'єр-міністра України*. [online] Доступно: <https://auc.org.ua/novyna/osvitnya-subvenciya-potrebuye-pereglyadu-amu-zvernulasya-do-premyer-ministra-ukrayiny>.
10. Харківська територіальна організація «Європейська Солідарність», 2021. *Проблема масового закриття шкіл на Харківщині уже спричинила протестні акції на Ізюмщині та Куп'янщині*. [online] (Останнє оновлення 22 Червень 2021) Доступно: <https://kharkiv.eurosolidarity.org/2021/06/22/problema-masovogo-zakryttya-shkil-na-harkivshchyni-vzhe-sprychynyla-protestni-akcziyi-na-izyumshchyni-ta-kupyanshchyni/>.
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [Data zvernennia 23 Veresen 2021]. Verkhovna Rada Ukrainy, 2020. *Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. [online] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
4. Verkhovna Rada Ukrainy, 2021. *Pro povnu zahalnu seredniu osvitu*. [online] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021. *Zainiatist naselennia za stattiu, typom mistsevosti ta vikovymy hrupamy*. [online] Dostupno: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm [Data zvernennia 21 Veresen 2021].
6. Detsentralizatsiia, 2021. *Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti*. [online] Dostupno: <https://decentralization.gov.ua/> [Data zvernennia 23 Veresen 2021].
7. Kabinet Ministriv Ukrainy, 2015. *Pro zatverdzhennia metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad. Postanova. № 214*. [online] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#n10>.
8. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2021. *Osvita v nezalezhnii Ukraini: rozvytok ta konkurentospromozhnist. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk*. [online] Dostupno: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2021/19.08/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini.17.08-1.pdf>.
9. Osvita, 2021. *Osvitnia subventsiia potrebuie perehliadu - AMU zvernulasia do Premier-ministra Ukrainy*. [online] Dostupno: <https://auc.org.ua/novyna/osvitnya-subvenciya-potrebuye-pereglyadu-amu-zvernulasya-do-premyer-ministra-ukrayiny>.
10. Kharkivska terytorialna orhanizatsiia «Ievropeiska Solidarnist», 2021. *Problema masovoho zakryttia shkil na Kharkivshchyni uzhe sprychynyla protestni aksii na Iziumshchyni ta Kupianshchyni*. [online] (Ostannie onovlennia 22 Cherven 2021) Dostupno: <https://kharkiv.eurosolidarity.org/2021/06/22/problema-masovogo-zakryttya-shkil-na-harkivshchyni-vzhe-sprychynyla-protestni-akcziyi-na-izyumshchyni-ta-kupyanshchyni/>.

Інформація про авторів

Куц Галина Михайлівна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; e-mail: kuts.niss@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7263-1958>.

Куц Юрій Олексійович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; e-mail: koots.yuriy@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8629-012X>.

Стаття надійшла до редакції: 08.11.2021 р.

Прийнята до друку: 30.11.2021 р.